

**М. Ф. Криштанович**, доктор габілітований,  
професор Вищої школи міжнародних відносин і  
суспільних комунікацій в Холмі (Польща)

## МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

*Забезпечення національної безпеки – головне завдання державної політики. Проте можна констатувати, що нині в цій сфері накопичилася низка проблем, які потребують невідкладного розв'язання. Якщо на ранніх етапах політика здійснення національної безпеки розглядалася в основному як проблема забезпечення військової безпеки, то згодом вона отримала ширший зміст. Практичне значення механізмів державної політики у сфері забезпечення національної безпеки полягає в тому, що раніше вона була зорієнтована на забезпечення безпеки в якійсь іншій сфері діяльності, а якщо вже реально виникли загроза чи небезпека національній безпеці держави, то суть сучасних механізмів державної політики полягає у здатності держави захистити національні цінності й інтереси в конкретних внутрішніх і зовнішніх умовах.*

*Головне призначення механізмів державної політики України полягає в досягненні цілей національної безпеки, а отже, основною функцією державної політики є забезпечення збалансованого існування інтересів особи, суспільства і держави через моніторинг, діагностування, виявлення та ідентифікацію, запобігання та припинення, мінімізацію та нейтралізацію дії внутрішніх і зовнішніх загроз і небезпек.*

*Сучасна система державної політики України щодо забезпечення національної безпеки в широкому розумінні має базуватися на сукупності наявних і спеціально створюваних органів, державних і недержавних структур, соціальних груп, суспільних об'єднань і громадських організацій, окремих осіб, а також специфічних правових, інформаційних, політичних, економічних та інших зв'язків між ними із забезпечення національних інтересів особи за різних умов функціонування.*

*Ефективність системи державної політики України щодо забезпечення національної безпеки визначає необхідність ініціювати питання про її докорінне реформування, починаючи від створення моделі її функціонування та формування цілісної системи законодавчих актів у сфері національної безпеки і оборони України.*

*Ключові слова: державна політика України, безпека, національна безпека, механізми державної політики, суспільство, держава.*

### **M. F. Kryshchanovych. State policy of Ukraine regarding national security**

*Ensuring national security is the main task of public policy. However, it can be stated that there are a number of problems in this area that need immediate resolution. While in the early stages, national security policy was largely seen as a problem of military security, it subsequently became more meaningful. The practical importance of changing the paradigm of national policy in the field of national security lies in the fact that it has previously focused on security in some other sphere of activity, and when the real or present danger to the national security of the state has already arisen, the essence of the modern paradigm of this policy lies in the ability of the state to protect national values and interests in specific internal and external conditions.*

*The main purpose of the state policy system of Ukraine is to achieve national security goals, and therefore the main function of this system is to ensure the balanced existence of the interests of the individual, society and state through monitoring, diagnosis, detection and identification, prevention and termination, minimization and neutralization of internal and external threats. and the dangers.*

*The modern system of state policy of Ukraine on ensuring national security in the broadest sense should be based on the totality of already existing and specially created bodies, state and non-state structures, social groups, public associations and public organizations, individuals, as well as specific legal, information, political, economic and other links between them to ensure the national interests of the individual under different conditions of functioning.*

© **М. Ф. Криштанович**, 2019

*The effectiveness of the national policy system of Ukraine on ensuring national security determines the need to initiate the question of its thorough reforming, starting from the creation of a model of its functioning and the formation of a comprehensive system of legislative acts in the field of national security and defense of Ukraine.*

Key words: *state policy of Ukraine, security, national security, mechanisms of state policy, society, state.*

**Постановка проблеми.** В умовах конфліктної ситуації на сході України та анексії Криму Російською Федерацією, що може призвести до погіршення та дестабілізації внутрішнього стану в країні, погіршення ситуації у сфері міжнародної безпеки, сукупність усіх цих внутрішніх і зовнішніх факторів впливає на становище України у світі. Тому необхідно визначити основні механізми державної політики щодо забезпечення національної безпеки держави.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Одними з основних механізмів державного політики, які визначають шляхи забезпечення національної безпеки держави, є організаційний та правовий механізми. Організаційний механізм державної політики забезпечує координацію діяльності органів влади, створення необхідних структур у системі забезпечення національної безпеки, ініціювання та проведення публічних обговорень із питань національної безпеки, а правовий механізм має законодавчий підхід, який розкривається через забезпечення національної безпеки шляхом прийняття нових норм законодавства та їх виконання через різні форми державного контролю.

Суть механізмів державного політики, які пропонуються науковцями, зокрема, такими як І. Білько, С. Головащенко, О. Данільян, О. Дзьобань, А. Качинський, Н. Нижник, Г. Ситник та ін., полягає у впровадженні механізмів державної політики із забезпечення національної безпеки, координації діяльності органів влади в цій сфері.

**Мета статті** – розглянути ефективність механізмів державної політики України в контексті забезпечення національної безпеки держави загалом та визначити їх основні напрями та функції в цій галузі.

**Виклад основного матеріалу.** Законом України «Про національну безпеку України» 2018 р. визначено, що її національна безпека має забезпечуватися шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку загальнодержавних та галузевих концепцій, доктрин, стратегій та програм, у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах. Цей Закон, відповідно до ст.ст. 1, 2, 17, 18 і 92 Конституції України, визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину необхідний захист від загроз. Цим Законом визначаються та розмежовуються повноваження державних органів країни у сферах національної безпеки, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки, запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки [1].

Функціями державної політики, процесом національної безпеки є цілеспрямовані, організуючі, координуючі та регулюючі впливи суб'єктів державного управління національною безпекою, які спрямовані на реалізацію національних інтересів. Вони мають регулювати ці сфери життєдіяльності суспільства та держави. Їх головною метою є створення належних умов розвитку особи, прогресу суспільства і держави, а також нейтралізація загрози послаблення спроможності держави реалізувати інтереси національні на міжнародній арені. Варто зазначити, що специфічність визначених функцій полягає також у тому, що виявлення та нейтралізація загроз національним інтересам передбачає використання спеціально створюваних сил і засобів, зокрема збройних сил, розвідки, правоохоронних органів та інших, тому їх реалізація може мати «силовий», примусовий характер [2].

## Державне управління у сфері державної безпеки та митної справи

---

Держава у процесі реалізації своїх функцій із забезпечення національної безпеки має:

- здійснювати моніторинг, який має надавати об'єктивний та всебічний аналіз і прогнозування, спостереження та системну оцінку стану національної безпеки та загроз й небезпек національній безпеці України;

- організовувати ефективну роботу державної системи забезпечення національної безпеки щодо реалізації комплексу заходів, які мають бути спрямовані на попередження, виявлення та нейтралізацію загроз і небезпек національній безпеці України;

- здійснювати контроль за розробленням, створенням, розвитком, використанням, експортом та імпортом сучасних технологій, засобів та систем національної безпеки через їх сертифікацію і ліцензійну діяльність;

- проводити необхідну протекціоністську політику щодо виробників технологій, засобів і систем безпеки на території України та за її межами і вживати заходів із захисту внутрішнього ринку від проникнення на нього неякісних продуктів у сфері безпеки;

- сприяти наданню суб'єктам державного управління належного доступу до світових ресурсів забезпечення безпеки;

- формулювати і реалізовувати державну політику у всіх сферах національної безпеки України;

- організовувати розроблення державних програм для забезпечення національної безпеки України, які мають сприяти об'єднанню зусиль державних і недержавних організацій у цій сфері.

Основними напрямками державної політики України щодо забезпечення національної безпеки є:

1) у політичній сфері – створення дійових механізмів захисту прав громадян України в країні та світі; запобігання й усунення спроб втручання у внутрішні справи України; входження в наявні та створювані системи універсальної і регіональної безпеки; уникнення політичного екстремізму, підтримка громадянської злагоди та соціальної стабільності; побудова надійної системи захисту конституційних засад, запобігання та боротьба з порушеннями законності і правопорядку, створення необхідних умов для ефективної боротьби з корупцією та злочинністю, особливо її організованими формами; забезпечення належного виконання законних рішень органів державної влади і місцевого самоврядування [3];

2) в економічній сфері – недопущення незаконного використання бюджетних коштів і державних ресурсів, їх перетікання в тіньову економіку; контроль за експортно-імпортною діяльністю, спрямованою на підтримку важливих для України пріоритетів та захист вітчизняного виробника; боротьба з наявною протиправною економічною діяльністю, протидія неконтрольованому впливу національних матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних та інших ресурсів [4];

3) у соціальній сфері – виявлення й усунення причин, що призводять до різкого розширення суспільства під час переходу до ринкової економіки; вжиття вчасних заходів щодо протидії кризовим демографічним процесам; створення ефективної системи соціального захисту людини, охорони та відновлення її фізичного і духовного здоров'я; стимулювання розвитку та забезпечення всебічного захисту освітнього й культурного потенціалу країни; захист прав споживачів [5];

4) у війсьній сфері – створення ефективних механізмів і проведення комплексних заходів щодо запобігання можливій агресії або воєнному конфлікту, локалізації та ліквідації їхніх наслідків; запобігання спробам та усунення порушень державного кордону територіальної цілісності України; демократичний цивільний контроль за воєнною організацією держави [6];

5) в екологічній сфері – впровадження та контроль за дотриманням науково обґрунтованих нормативів природокористування та охорони довкілля; контроль за станом навколиш-

нього природного середовища, виявлення та усунення загроз для здоров'я населення, вчасне попередження громадян України в разі небезпеки; забезпечення зниження антропогенних навантажень, ліквідація наслідків шкідливого впливу людської діяльності на природне середовище; впровадження у виробництво екологічно безпечних технологій; реалізація заходів щодо зменшення впливу наслідків Чорнобильської катастрофи; недопущення неконтрольованого ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин і матеріалів [7];

6) в інформаційній сфері – вжиття комплексних заходів щодо захисту свого інформаційного простору та входження України у світовий інформаційний простір; виявлення й усунення причин інформаційної дискримінації України; усунення негативних чинників порушення інформаційного простору, інформаційної експансії з боку інших держав; розробка і впровадження необхідних засобів та режимів отримання, зберігання, поширення і використання суспільно значущої інформації, створення розвиненої інфраструктури в інформаційній сфері [8];

7) у зовнішньополітичній сфері – основною метою політики національної безпеки є формування зовнішнього оточення, яке має сприяти внутрішньому розвитку країни. Кінцевою умовою його досягнення є збереження миру, мирне розв'язання усіх міждержавних проблем та суперечностей. Якщо брати до уваги зовнішньополітичну складову частину національної безпеки, то одним із найважливіших її елементів є задоволення державою своїх національних інтересів на трьох основних рівнях:

- глобальному, який передбачає активну і повноцінну її участь у побудові системи міжнародної безпеки з об'єктивним, а також адекватним урахуванням місця, ролі, потреб та ресурсного потенціалу держави;

- регіональному, який забезпечує гарантію стабільності і безпеки України, її участь у військово-політичних або державних союзах, у регіональній та міжнародній співпраці;

- субрегіональному, який враховує тенденції розвитку всеохопного взаємовигідного співробітництва з найближчим оточенням, організацію зон вільної торгівлі, транскордонного співробітництва та інших форм співпраці [9].

З метою реалізації політики у сфері національної безпеки держава застосовує всі наявні в її розпорядженні засоби – політичні, економічні, правові, військові, організаційні та інші, на основі яких здійснюється послідовне втілення засад національної безпеки, враховуючи необхідне розмежування відповідних повноважень та забезпечення координації дій органів законодавчої, виконавчої та судової влади.

Державна політика України у сфері забезпечення національної безпеки базується на таких принципах:

- дотримання Конституції України, законодавства України щодо основ застосування загальновизнаних принципів і норм міжнародного права під час здійснення діяльності із забезпечення національної безпеки України;

- відкритість під час реалізації функцій державних суб'єктів, яка має передбачати необхідність інформування суспільства про їх належну діяльність з урахуванням тих обмежень, які встановлені законодавством України;

- правова рівність стосовно всіх учасників процесу забезпечення національної безпеки поза залежністю від їх політичного, соціального і економічного статусу;

- пріоритетний розвиток вітчизняних сучасних технологій та систем забезпечення національної безпеки [10, с. 24–25].

Серед чинників, які справляють негативний вплив на розробку та впровадження політики національної безпеки, можна назвати такі:

- некомпетентність та корумпованість бюрократичного апарату;

## Державне управління у сфері державної безпеки та митної справи

---

- економічні диспропорції в розвитку регіонів України та політичні спекуляції навколо наявних соціокультурних відмінностей, які посилюють тенденції до міжрегіонального відчуження, а отже, формують реальну загрозу цілісності українського суспільства та держави;
- конфліктність та неузгодженість у діях органів державної влади у процесі стратегічного планування забезпечення національної безпеки і, як наслідок, неадекватні загрозам національній безпеці державно-управлінські впливи з боку органів державної влади;
- відсутність продуманої і прозорої кадрової політики, через що в доборі кадрів керуються не професіоналізмом фахівців, а їхньою партійною належністю;
- спекулятивне використання політичними лідерами нерозв'язаних конфліктних проблем, що призводить до поглиблення суперечностей і розколу держави;
- очікування серед населення погіршення соціально-економічного стану, зокрема через загрозливі тенденції розвитку світової економічної системи;
- відсутність системності в роботі органів державної влади щодо виконання прийнятих рішень у сфері національної безпеки;
- низькі темпи структурної перебудови національної економіки, її підготовки до функціонування в умовах жорсткої конкуренції;
- підвищення ймовірності виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, погіршення екологічного стану водних ресурсів;
- наявність правового нігілізму, посилення недовіри громадян до органів влади через неналежне виконання чинного законодавства, корупцію, а також хабарництво;
- загрозливі масштаби зростання кількості неканонічних церков;
- слабкість українських інституцій в питаннях пошуку консенсусу, необхідного для окреслення шляхів подальшого розвитку;
- невирішеність більшості проблем державного будівництва і суспільного розвитку – від способу управління країною до геополітичної орієнтації;
- втрата колишніх регулятивних механізмів у різних сферах суспільного життя та значних ресурсів, виникнення нових проблем, зокрема послаблення солідарної суспільної поведінки;
- недостатній рівень розвитку громадянського суспільства, через що органи державної влади функціонують без надійного контролю з його боку;
- втручання у внутрішні справи України з боку іноземних держав.

### **Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.**

Таким чином, державна політика України щодо забезпечення національної безпеки визначає життєво важливі інтереси держави, суспільства і громадянина. Її цілями та цінностями є необхідність розробки і використання сучасних та ефективних механізмів та засобів державної політики України щодо протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам держави.

### **Список використаних джерел:**

1. Про національну безпеку України : Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 31. Ст. 241 (дата звернення: 18.07.2019)
2. Ситник Г.П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки України : навч. посібник. Київ : НАДУ, 2010. 208 с
3. Телявский Д. Политическая безопасность. URL: [www.myshared.ru/slide/1282428](http://www.myshared.ru/slide/1282428).
4. Белов О.Ф. Економічна безпека України: пріоритети та механізми забезпечення. URL: [www.niss.gov.ua/book/belov/6.html](http://www.niss.gov.ua/book/belov/6.html).
5. Домбровська С.М. Механізм забезпечення державної соціальної безпеки в Україні. *Наукові праці: Науково-методичний журнал. Державне управління*. Миколаїв : Вид. ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. Вип. 242. Т. 254. С. 28–32.

6. Основи державного управління забезпеченням обороноздатності України: теорія і практика: монографія / В.Ю. Богданович, М.Ф. Єжєєв, І.Ю. Свида. Львів : ЛІСВ, 2008. 300 с.
7. Якібчук О.В. Особливості екологічної безпеки України в системі національної безпеки. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка*. Київ, 2014. Вип. 1. Державне управління. С. 100–104.
8. Інформаційна безпека сучасної держави / В.О. Бондаренко, В.О. Литвиненко. URL: [www.crimeresearch.ru/library/strateg.html](http://www.crimeresearch.ru/library/strateg.html).
9. Савчин О. Трансформація архітектури безпеки та стратегічний вибір для України. URL: [www.uaforeignaffairs.com/ua/bezpeki-ta-strategichnii](http://www.uaforeignaffairs.com/ua/bezpeki-ta-strategichnii).
10. Про національну безпеку України : Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 31. Ст. 241 (дата звернення: 18.07.2019)

#### References:

1. Pro natsionalnu bezpeku Ukrayiny : Zakon Ukrayiny (2018) [On the national security of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR) [Verkhovna Rada (BBR) information]*. No 31. St. 241 (related to: 18.07.2019) [Ukraine]
2. Sytnyk H.P. (2010) Kontseptualni zasady zabezpechennya natsionalnoyi bezpeky Ukrayiny. [Conceptual principles of national security of Ukraine] : navch. posib. [teach. manual]. Kyiv : NADU. 208 p. [Ukraine]
3. Telyavskyy D. Polytycheskaya bezopasnost. [Political security]. URL: [www.myshared.ru/slide/1282428](http://www.myshared.ru/slide/1282428). [in Russian]
4. Byelov O.F. Ekonomichna bezpeka Ukrayiny: priorytety ta mekhanizmy zabezpechennya. [Economic security of Ukraine: priorities and mechanisms of security] URL: [www.niss.gov.ua/book/belov/6.html](http://www.niss.gov.ua/book/belov/6.html). [Ukraine]
5. Dombrov's'ka S.M. (2015) Mekhanizm zabezpechennya derzhavnoyi sotsialnoyi bezpeky v Ukrayini. [The mechanism of state social security in Ukraine]. *Naukovi pratsi: Naukovo-metodychnyy zhurnal. Derzhavne upravlinnya*. [Scientific works: Scientific and methodological journal. Governance]. Mykolayiv : Vyddav. CHDU im. Petra Mohyly. Vyp. 242. T. 254. P. 28–32. [Ukraine]
6. Bohdanovych V.Yu. Yezheyev M.F. and Svyda I.Yu. (2008) Osnovy derzhavnoho upravlinnya zabezpechenniam oboronozdatnosti Ukrayiny: teoriya i praktyka: [Fundamentals of Public Administration of Defense of Ukraine : Theory and Practice] : monohrafiya [ monograph]. Lviv : LISV, 300 p. [Ukraine]
7. Yakibchuk O.V. (2014) Osoblyvosti ekolohichnoyi bezpeky Ukrayiny v systemi natsionalnoyi bezpeky. [Features of Ukraine's environmental security in the national security system]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka / Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka ; [Bulletin of the Kyiv National University. T. Shevchenko / Kiev. nat. them. T. Shevchenko]*. vidp. red. A.Ye. Konverskyu. Kyiv, Vyp. 1. Derzhavne upravlinnya. P. 100–104 [Ukraine]
8. Bondarenko V.O. and Lytvynenko V.O. Informatsiyana bezpeka suchasnoyi derzhavy. [Information security of the modern state]. URL: [www.crimeresearch.ru/library/strateg.html](http://www.crimeresearch.ru/library/strateg.html). [in Russian]
9. Savchyn O. Transformatsiya arkhitektury bezpeky ta stratehichnyy vybir dlya Ukrayiny. [Transformation of security architecture and strategic choice for Ukraine]. URL: [www.uaforeignaffairs.com/ua/bezpeki-ta-strategichnii](http://www.uaforeignaffairs.com/ua/bezpeki-ta-strategichnii). [Ukraine]
10. Pro natsionalnu bezpeku Ukrayiny : Zakon Ukrayiny (2018) [On the national security of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR)*, [Verkhovna Rada (BBR) information]. No 31. St. 241. (related to: 18.07.2019) [Ukraine]